

KS. WŁADYSŁAW NOWAK

ORDYNACJA CZYLI ŚWIĘCENIA DO URZĘDU DUCHOWNEGO W KOŚCIOŁACH I WSPÓLNOTACH EKLEZJALNYCH WYROSŁYCH Z REFORMACJI

„Ordynacja” to słowo pochodzące z języka łacińskiego (*ordinatio* od *ordinare*), które według Kościołów wyrosłych z reformacji początek bierze z Dz 6, 3: „ustanowimy ich, aby się zajęli tą sprawą” Stosuje się go – jak podają to księgi liturgiczne niektórych Kościołów ewangelickich – w znaczeniu: „poświęcenie” (*Agenda polska* z 1891 r.), „wyświęcenie” (*Agenda staroluterska* z 1935 r., *Agenda słowacka* z 1954 r., *Agenda polska* z 1955 r.), a także „przekazanie urzędu kaznodziejskiego” (*Agenda niemiecka* staropruskiej unii z 1895 r.)¹ U ewangelików urząd duchowny, nazywany w dawniejszych księgach liturgicznych także urzędem kaznodziejskim, obejmuje upoważnienie do głoszenia słowa Bożego i udzielania sakramentów. Ordynacja w służbę rozumianą dożywotnio dokonuje się przez włożenie rąk albo wyciągnięcie rąk.

Ks. Władysław NOWAK – kierownik Zakładu Teologii Praktycznej i Ekumenizmu Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; adres do korespondencji: ul. Kościuszki 86, 10-155 Olsztyn; tel. (0-prefiks-89) 527-34-02; e-mail: nowlad@uwm.edu.pl.

¹ *Agende für die Evangelische Landeskirche. Zweiter Teil: Kirchlichen Handlungen.* Berlin 1895 s. 89; J. G r o s s. *Ordynacja. Kalendarz ewangelicki 1993.* Warszawa 1992 s. 114-118; P. F. B r a d s h a w. *Les Reformateurs et les rites d'ordination.* „La Maison Dieu” 138:1979 s. 123-141; K. K o b y l s k i. *Życie liturgiczne Kościoła luterańskiego w świetle agendy unijnej z 1869 roku.* W: *Życie liturgiczne ewangelików Prus Wschodnich w świetle ustaw i agend kościelnych (1525-1945).* Red. W. Nowak. Olsztyn 2000 s. 250-254; A. O g l ę d z k i. *Służba Boża Kościoła ewangelicko-luterańskiego w świetle agend z 1896 i 1955 roku.* Tamże s. 302-304; A. B i e l i n o w i c z. *Służba Boża w świetle Ustawy z 1731 roku.* Tamże s. 146-148.

W Kościele ewangelicko-luterańskim mogą sprawować urząd tylko prawidłowo powołani (CA XIV; AP XIV). Urząd powierza się w Kościele przez ordynację. Ordynacja jest aktem kościelnym dokonany w obliczu Bożym przez nakładanie rąk i wzywanie Ducha Świętego. Ordynacja nie jest w Kościele ewangelickim sakramentem, chociaż Filip Melanchton w *Apologii* wyraża pogląd, że gdyby kapłaństwo rozumiano jako służbę słowa, a nie składanie ofiary mszalnej, można by – jak twierdzi T. Wojak – ordynację nazwać sakramentem (AP XIII 11-13). Współcześnie ordynacji w Kościele ewangelickim dokonuje biskup²

W XVI wieku zwolennicy reformacji spotkali się z odmową ordynowania przez ówczesnych biskupów i dlatego Marcin Luter i Filip Melanchton zdecydowali się z konieczności na powoływanie duchownych przez zbory (AS X; T 72). Jednakże to „prezbiterialne” włożenie rąk przez braci w urząd nie pozostaje w łączności z tradycją biskupiego wkładania rąk od starożytności³

Wśród ekumenicznych dokumentów dotyczących uzgodnień zajmujących się urzędem i ordynacją, m.in. w dokumencie z Dombes, podpisanym przez teologów katolickich, luterańskich i reformowanych, stwierdza się, że ordynacja sprawujących urząd jest równocześnie: a) wzywaniem Boga, aby udzielił darów Ducha Świętego ze względu na urząd; b) sakramentalnym znakiem wysłuchania tej prośby przez Pana, który udziela koniecznych charyzmatów; c) przyjęciem nowego sługi przez cały Kościół i jego włączenie w kolegium sprawujących urząd; d) zaangażowaniem sprawującego urząd w powierzony mu urząd. Ordynowany urząd jest w swojej podstawowej rzeczywistości służbą Ewangelii, sakramentów, a w ostateczności służbą wspólnie⁴

W stanowisku Niemieckiego Ekumenicznego Kręgu Roboczego z Paderborn mówi się o funkcji, która jest przekazywana, i o charakterze ordynacji. „Centralnymi funkcjami, w których sprawuje się ten urząd, są:

- publiczne przepowiadanie Ewangelii przekazanej w Piśmie świętym i potwierdzonej w Wyznaniu Apostolskim;
- sprawowanie i udzielanie sakramentów, zwłaszcza Wieczerzy Pańskiej, jak i dotyczącego otuchy odpuszczenia grzechów;

² T W o j a k. *Chrzest, Sakrament Ożenka i urząd kościelny w świetle nauki Kościoła ewangelicko-augsburskiego*. W: *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*. Red. W Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza. Lublin 1996 s. 612-613.

³ Th. S c h n e i d e r. *Znaki bliskości Boga*. Tłum. J. Tyrawa. Wrocław 1995 s. 293.

⁴ *Gruppe von Dombes. Für eine Versöhnung der Ämter*. W: *Um Amt und Herrenmahl*. Hrsg. von G. Gassmann u.a. Frankfurt 1974 nr 34-36.

– z zadaniem przepowiadania związana jest odpowiedzialność za jedność wspólnoty w wierze w Chrystusa; ta odpowiedzialność jest ukazywana w obrazie Pasterza i przez pojęcie urzędu kierowania”⁵

I. ANALIZA NURTÓW ROZUMIENIA KAPŁAŃSTWA W KOŚCIOŁACH WYWODZĄCYCH SIĘ REFORMACJI

Reformacja zakwestionowała kapłańską funkcję urzędu duchownego, przyjmując, że jedynym Arcykapłanem jest Chrystus (Hbr 9, 11; AP XIII, 7-10). Reformatorzy byli jednomyślni w potępieniu, jako błędnej, teorii i praktyki święceń, które rozwinęły się w średniowieczu. W imię niezgodności tej praktyki z Nowym Testamentem odrzucili strukturę hierarchiczną święceń kapłańskich średniowiecznego Kościoła i zamierzali zastąpić czymś, co byłoby całkowicie zgodne z zasadami i praktykami opisanymi w Piśmie świętym. Jednakże pomimo zgodności co do fundamentów struktur urzędu, nie wyciągnęli oni w tym względzie identycznych konkluzji z Nowego Testamentu. Oczywiście było między nimi wiele punktów wspólnych, lecz także wiele znaczących różnic. Wynika z tego, że tutaj, podobnie jak w innych dziedzinach teorii i praktyki stosowanych w czasie reformacji, różnice te, wpływając często na opinie, odgrywały odpowiednią rolę w określeniu form urzędu i ordynacji w Kościołach reformowanych.

Reformacja protestancka nie przyjęła ani pojęcia, ani praktyki specjalnego kapłaństwa rozumianego jako święcenia. Reformatorzy zaczęli głosić, że w Kościele nie istnieje żaden stan kapłański przekazywany przez sakrament święceń. Wynikało to samo przez się z negowania przez nich Eucharystii jako prawdziwej Ofiary przekazanej przez Chrystusa Kościołowi. Szczególny nacisk reformatorzy, a zwłaszcza Luter, kładli przy tym na negowanie jakiegokolwiek związku kapłaństwa z ofiarą, uważając taki związek za błąd fatalny i zabójczy, będący nawrotem do sytuacji starotestamentalnej, w której dominowało prawo, a nie duch. W konsekwencji przekreśla się też taką możliwość, by posługiwanie miało charakter kapłański, a więc by istniał odpowiedni do tego sakrament. Kapłan jest jedynie nauczycielem, głosicielem

⁵ *Ordination und kirchlichen Amt*. Hrsg. von R. Mumm, G. Krems. Paderborn–Bielfeld 1976 nr 170 s. 168-171.

słowa i łaski Bożej. Luter utrzymuje ponadto, że więź zespalająca święcenia z sakramentem i sprawiająca, że kapłan jest szafarzem ofiary, stanowi jeden z najbardziej negatywnych punktów postawy i nauki Kościoła katolickiego. Stąd rodziło się nastawienie, by nie mówić już o kapłaństwie, ale tylko o posługiwaniu lub urzędzie. Kościół luterański stoi na stanowisku, że zgodnie z Nowym Testamentem istnieje w Kościele wspólne kapłaństwo wiernych, które ma udział w kapłaństwie Jezusa Chrystusa przez chrzest święty. Obowiązkiem każdego wiernego jest sprawowanie wspólnego kapłaństwa w swojej rodzinie, Kościele domowym, w otoczeniu. Ale to samo kapłaństwo publicznie w Kościele mogą sprawować tylko osoby powołane do tego przez ordynację lub konsekrację⁶

Jan Kalwin, starając się być jak najbliżej nauki Pisma świętego, przystosował model urzędu duchownego opartego na czterech stopniach jego hierarchii: pasterz (prezbiter), doktor, starszy i diakon. W praktyce pastoralnej urząd doktora zaniknął, z wyjątkiem akademickiego stopnia w nauczaniu teologii i jako raczej nieformalne stanowisko w kościele lokalnym. Starszy jest ordynowany, uważa się go jednakże za osobę świecką, zwłaszcza gdy porówna się jego funkcję z funkcją pasterza (prezbitera), na którym skupia się cała posługa głoszenia słowa Bożego i sprawowania sakramentu.

Nurt reformacyjny luteranizmu od początku zadowalał się posługą fundamentalnie jednego urzędu duchownego. Biskup, superintendent bądź jakieś inne określenie tego rodzaju powołania postrzegano li tylko w kategorii tytułów administracyjnych.

W Kościele metodystów osoby świeckie oficjalnie głoszące słowo Boże nazywano „lokalnymi kaznodziejami” w odróżnieniu od kaznodziejów, których misja ewangelizacyjna oparta jest na mocy urzędu duchownego⁷. We Wspólnocie eklezjalnej metodystów brytyjskich osoby świeckie oficjalnie uczestniczą w praktykowaniu obowiązków pasterskich, a w niektórych tradycjach metodystów nawet przewodniczą Wieczerzy Pańskiej, zwłaszcza w razie konieczności. Według doktryny tegoż Kościoła szczególny charakter urzędu duchownego polega na tym, iż jest on skutecznym znakiem realizacji zamiaru Bożego względem Kościoła i świata, w którym Kościół powinien dawać świa-

⁶ G r o s s. *Ordynacja*.

⁷ J. L. N u e l s e n. *Die Ordination im Methodismus: ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte der kirchlichen Selbständigkeit der Methodistenkirche*. Bremen: Verlagshaus der Methodistenkirche 1935.

dectwo⁸ Cały lud Boży jest wezwany do tego, by być ludem proroczym, kapłańskim i królewskim. W metodyzmie amerykańskim ordynuje się też biskupów, lecz bez „sukcesji historycznej” rozumianej po katolicku⁹

II. KONIECZNOŚĆ POSŁUGI URZĘDU DUCHOWNEGO W KOŚCIELE WYMOGIEM WIERNOŚCI CHRYSZTUSOWI

Dokument z Limy przyjmuje termin „kapłaństwo” w odniesieniu do pełniących urząd, lecz tylko w zakresie posługi słowa i sakramentów (III, 17). Chociaż centralną ideą reformacji było „kapłaństwo wszystkich wiernych” tym niemniej nie można negować konieczności kategorii urzędu w Kościele, z tym że w statucie tego urzędu artykułowane były istotne różnice w stosunku do nauki katolickiej¹⁰

Według *Konfesji Augsburskiej* (V) urząd duchowny, czyli służba nauczania Ewangelii i udzielania sakramentów, została ustanowiona po to, aby ludzie mogli dostąpić wiary. Urząd duchowny należy rozumieć jako urząd służby (*ministerium*), a nie urząd kapłana ofiarnika¹¹

Należy zaznaczyć, że niektóre wyznania, jak np. anabaptyści, choć nie tylko oni, odrzucały potrzebę jakiegokolwiek formy ordynacji urzędu czy jakiegokolwiek władzy zewnętrznej, wierząc, że każdy człowiek, który odczuwa wewnętrzne wezwanie Boga i przez którego Bóg objawia swe dary, rozumiane jako umiejętność głoszenia słowa Bożego, Ewangelii, powinien być ministrem na zgromadzeniu wspólnoty. Podobna reakcja u kalwinistów doprowadziła do podania w wątpliwość zewnętrznego znaku nakładania rąk na głowę podczas ordynacji. Marcin Luter utrzymywał, że doktryna o kapłaństwie dotyczy wszystkich wiernych i wskazuje, iż każdy może być kapłanem, ministrem, ale ponieważ ta władza była wspólna wszystkim, toteż wykonywali

⁸ G. W a i n w r i g h t. *Quelques aspects théologiques de l'ordination*. „La Maison-Dieu” 139:1979 s. 37-40.

⁹ Zob. G. F. M o e d e. *The Office of Bishop in Methodism: Its History and Development*. New York–Abingdon 1965.

¹⁰ M. S e y b o l d, A. G l ä ß e r. *Das „Lima-Papier” Kontaktstudium 1984 über „Taufe, Eucharistie und Amt. Die Konvergenzerklärungen der Kommission für Glauben und Kirchenverfassung des Ökumenischen Rates der Kirchen”* Eichstätt–Wien 1985 s. 23-26.

¹¹ K. K a r s k i. *Symbolika. Zarys wiedzy o Kościołach i Wspólnotach chrześcijańskich*. Warszawa 1994 s. 139.

ją tylko ci, którzy byli ordynowani lub nadawali się do jej pełnienia i zostali wskazani przez wspólnotę.

Zgodnie z tym przekonaniem Luter wyjaśniał, że „każdy, kto przyjmuje chrzest, może poszczycić się, iż został wyświęcony na prezbitera, biskupa i papieża, chociaż nie każdy może pełnić ten urząd. Albowiem biorąc pod uwagę fakt, iż wszyscy jesteśmy biskupami, nikt nie może wysunąć się ani wziąć na siebie, bez naszej zgody i poparcia, tego, co wszyscy możemy zrobić razem. Jeśli bowiem cokolwiek jest wspólne wszystkim, nikt nie weźmie na siebie niczego bez zgody i przyzwolenia wszystkich”¹² Później jednak poglądy luterzańskie upodobniły się do poglądów innych reformatorów z obozu kalwinistycznego. Ich stanowisko było zresztą zgodne z kanonem Soboru Trydenckiego: „A jeśliby ktoś twierdził, że wszyscy chrześcijanie mogą głosić słowo Boże i udzielać sakramentów, popełnia bluźnierstwo”¹³, co Kalwin komentuje następująco: „Nikt rozumny nie czyni wszystkich chrześcijan równymi w głoszeniu słowa Bożego i udzielaniu sakramentów, nie tylko dlatego, że cokolwiek się dzieje w Kościele, winno być czynione w sposób godny i ustalony (1 Kor 14, 40), ale także dlatego, że poprzez specjalny nakaz Chrystusa są ordynowani do tego ministrzy”¹⁴ Według kalwinistów specjalny urząd ministra pochodził z ustanowienia Bożego i był całkowicie odmienny od kapłaństwa wszystkich wiernych. Mówi o tym wyraźnie drugie wyznanie helweckie z 1566 r.: „Apostołowie Chrystusa nazywają pasterzami tych wszystkich, którzy wierzą w Chrystusa, nie z powodu urzędu, lecz dlatego, że w Chrystusie i przez Chrystusa my wszyscy wierni, czy to królowie, władcy czy pasterze, możemy ofiarować Bogu duchowe ofiary. Toteż istnieje wielka różnica między kapłaństwem a służbą. Albowiem kapłaństwo jest wspólne wszystkim chrześcijanom, [...] ale to nie dotyczy służby. A odrzucając kapłaństwo papieskie od Kościoła Chrystusowego, nie usunęliśmy posługi Kościoła”¹⁵

Zdaniem Paula F. Bradshawa większość reformatorów miała uporządkowany urząd duchowny służby, co ma swoje odbicie w dwóch tekstach Kalwina:

¹² M. L u t h e r. *Werke. Kritische Gesamtausgabe*. Bd. 6. Weimar 1883-1980 s. 408.

¹³ D e n z i n g e r, S c h ö n m e t z e r. *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Freiburg im. Br. 1976³⁶ nr 1610; E. S c h i l l e b e e c k x. *Christliche Identität und kirchliches Amt. Plädoyer für den Menschen in der Kirche*. Düsseldorf: Patmos Verlag 1985 s. 240-245.

¹⁴ B r a d s h a w. *Les Reformateurs et les rites d'ordination* s. 125-126. J. C a l v i n. *Acta Synodi Tridentinae cum Antidoto*. W: *Opera Omnia*. Bd. 7 s. 496.

¹⁵ *La Confession helvétique postérieure*. Neuchâtel 1944; *Confessio Helvetica posterior* nr 18.

„[...] ci, którzy są dzisiaj prawdziwymi pasterzami, nie posiłkują się wcale nierozważnie własną fantazją, ale to Bóg ich ożywia. Krótko mówiąc, on [św. Paweł] naucza, że misja Kościoła zawiera się w urzędzie słowa Bożego, powstała przez ludzi, lecz ustalona została przez Syna Bożego [...], a ci wszyscy, którzy ją odrzucają bądź nią gardzą, bezczeszczą Chrystusa, który jest jego twórcą, i stają się buntownikami występującymi przeciwko Panu”¹⁶

III. GŁOSZENIE SŁOWA BOŻEGO I UDZIELANIE SAKRAMENTÓW ISTOTĄ POSŁUGI URZĘDU DUCHOWNEGO

Kościół wyrosłe z reformacji uważały, że najważniejszym celem posługi urzędu duchownego – ministra – jest zwiastowanie słowa Bożego i sprawowanie sakramentów: chrztu i Eucharystii. Język pojęć, jak i cały obraz ofiarniczy kapłaństwa zagubiły się w liturgii ordynacji. Ta koncepcja ministra urzędu duchownego, całkowicie odmienna od reprezentowanej przez Kościół katolicki średniowiecza, doprowadziła do odrzucenia ciągłości sukcesji i do zanegowania ważności święceń. Jak bowiem mówi Luter: „Jest tak, że ten, kto nie głosi słowa Bożego, a to dlatego, że został powołany w Kościele, nie jest w żaden sposób kapłanem, a sakrament święceń nie może być niczym innym jak ceremoniałem wyboru kaznodziei w Kościele [...] Ci, którzy są wyświęceni tylko po to, by odmawiać Breviarz i odprawiać msze, są tylko kapłanami papieskimi, ale nie kapłanami chrześcijańskimi, ponieważ nie tylko nie głoszą słowa, ale nawet nie są powołani do głoszenia”¹⁷

W XVI wieku zwolennicy reformacji zdecydowali się na powoływanie do urzędu duchownego przez zbory (AS X: „sami powinniśmy i chcemy ordynować nadających się do tej służby”). Stało się tak z powodu negatywnego stanowiska biskupów katolickich odnośnie do udzielania święceń predykan-
tom. Wobec takiego stanu rzeczy Luter przestał przywiązywać wagę do ciągłości sukcesji apostołskiej, chociaż owa sukcesja mogłaby być wtedy zapewniona przez pruskich biskupów diecezji sambijskiej i pomezjańskiej, którzy przeszli na luteranizm. To on sam ordynował pastorów i biskupów, choć był tylko prezbiterem.

¹⁶ B r a d s h a w. *Les Reformateurs et les rites d'ordination* s. 126.

¹⁷ *De captivitate babylonica* WA VI, 564.

Od tej reguły były jednak pewne wyjątki, zwłaszcza w Kościele anglikańskim, w luteranckim Kościele w Szwecji¹⁸ i w innych krajach skandynawskich. Kościół luterancki w Finlandii w 1934 r. odnowił sukcesję apostołską, przerwana w 1886 r., od biskupów szwedzkich i z Kościoła anglikańskiego. Podobnie uczynił luterancki Kościół słowacki w 1925 r., a w 1991 r. sukcesję apostołską od biskupów skandynawskich przyjęli polscy biskupi luteranccy¹⁹

W Kościele reformowanym w Genewie postanowiono nawet, że Komunia święta będzie udzielana jedynie przez ordynowanych pastorów. Powodem akcentowania urzędu duchownego nie był fakt przypisywania mu jakiegoś szczególnego znaczenia, ale to, że tylko ordynowany mógł głosić słowo Boże na zgromadzeniu i udzielać sakramentów. Reformatorzy chcieli podkreślić, że w ich wierze sakramenty były związane z urzędem duchownym i jemu podporządkowane. Istotnymi elementami posługi urzędu duchownego – ministra – jest zwiastowanie słowa Bożego i sprawowanie sakramentów.

IV KOŚCIOŁY I WSPÓLNOTY EKLEZJALNE WYWODZĄCE SIĘ Z REFORMACJI UZNAJĄ RÓWNOŚĆ WSZYSTKICH MINISTRÓW URZĘDU DUCHOWNEGO

Marcin Bucer zdawał się uznawać trzy stopnie hierarchii: „są trzy stopnie hierarchii Kościoła: biskupi, a następnie prezbiterzy, nazywani głównymi, w miejscach gdzie nie ma biskupów, i urząd tych, którzy są ich pomocnikami i są nazwani u nas diakonami albo pomocnikami”²⁰ Podobny punkt widzenia zachowywano w Kościele anglikańskim, gdzie ceremonia ordynacji Buce-
ra służył jako podstawa ordynacji. Arcybiskup Thomas Crammer sprzyjał raczej opcji częściej spotykanej w kręgu reformatorów, według której w No-

¹⁸ Król szwedzki Gustaw Waza w 1531 r. mianował pierwszym luteranckim arcybiskupem Uppsali Laurentiusa Petri, którego konsekrował dotychczasowy, ostatni, biskup rzymskokatolicki Petrus Magni, wyświęcony w Rzymie. Odtąd do dziś Kościół luterancki w Szwecji posiada sukcesję apostołską. Zob. G r o s s. *Ordynacja* s. 115-116.

¹⁹ Tamże s. 116; G. S c h w e i g e r. *Bischofsweihe und apostolische Sukzession der schwedischen Kirche im 16. Jahrhundert*. „Würzburger Diözesanevangelischerblätter” 35-36:1974 s. 367-380.

²⁰ B r a d s h a w. *Les Reformateurs et les rites d'ordination* s. 130; M. B u c e r. *De Ordinatione Legitima (Scripta Anglicana)*. Bale 1577 s. 259.

wym Testamencie nie ma różnicy między pojęciem biskupa a prezbitera, diakoni zaś nie są stanem podporządkowanym urzędowi słowa, lecz posłudze całkowicie innej.

Luter sądził, że funkcje kapłańskie były wspólne wszystkim, gdyż według niego chrzest święty „jest prawdziwym święceniem kapłańskim”, lecz ich praktykowanie ograniczone było tylko dla nielicznych wybranych dla zachowania porządku. W niektórych Kościołach luterańskich zachowano oddzielne funkcje biskupów i superintendentów – i trzeba postrzegać to w tym samym świetle, a więc jako ochronę i utrwalenie właściwego porządku w Kościołach, a nie jako powstający obrzęd ordynacji odmienny od kapłaństwa.

Po 1945 r. w Kościołach luterańskich oraz niektórych Kościołach unijnych przywrócono zwierzchnikom Kościołów biblijny tytuł biskupa²¹ W Polsce po 1936 r. przywrócono tytuł biskupa zwierzchnikowi Kościoła luterańskiego. W Kościele luterańskim jednak wszyscy duchowni są sobie równi w głoszeniu słowa Bożego i udzielaniu sakramentów. Biskup we współczesnym Kościele luterańskim ma jedynie większe uprawnienia i władzę administracyjną we wspólnocie eklezjalnej, ponieważ z jej powołania sprawuje zwierzchnią władzę²² To posługiwanie kościelne pochodzi z ustanowienia Bożego, a nie ludzkiego. Luteranizm uznaje jeden urząd (trójczłonowy) zwiastowania słowa oraz sprawowania i udzielania sakramentów. Ten jeden urząd ma w Kościele trzy misje: diakon, prezbyter, biskup. Dla każdej z tych misji przewiduje się osobne święcenia, czyli ordynację. Od 28 XI 1999 r. do urzędu duchownego Kościoła luterańskiego w Polsce włączył także stałych diakonów i diakonki oraz siostry diakonise i braci diakonów, którzy po ordynacji zajmują się głównie pracą charytatywną, diakonijną, dydaktyczną, liturgiczną oraz wszelką pomocą biskupom i proboszczom.

Według nauki luterańskiej (AP VII, 28) duchowny jest „reprezentantem osoby Chrystusa (*repraesentat Christi personam*)” Sprawując urząd zwiastowania słowa Bożego i udzielania sakramentów świętych czyni to w miejsce i w zastępstwie Chrystusa. Biskup i prezbyter ewangelicki jest „minister Verbi Divini” – „sługą słowa Bożego” Jest zwiastunem słowa Bożego i szafarzem świętych sakramentów z ramienia Kościoła. Spełniając to podstawowe zadanie zgodnie z nauką Pisma świętego i Ksiąg Symbolicznych Kościoła luterańskiego posiada władzę kluczy (J 20, 21-25; CA XXVII)²³

²¹ W G a t s p a r y. [Biskup.] *Kościół ewangelicko-augsburski*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T 2. Lublin 1976 kol. 606-608.

²² K a r s k i. *Symbolika* s. 139; *Amt und Ordination im Verständnis evangelischer Gesprache. Eine Dokumentation im Auftrage der Arnoldshainer Konferenz*. Gütersloh 1975.

²³ *Pragmatyka służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP* § 6 p. 1

Kościół kalwiński odnajdywał w Nowym Testamencie potwierdzenie czterostopniowej hierarchii: pasterze (kaznodzieje i duszpasterze), doktorzy Kościoła (nauczyciele), rada starszych (wybierani spośród świeckich należących do rady) i diakoni (dla pieczy nad ubogimi), ale tylko pierwsi stworzyli uporządkowaną ordynację ministrów, chociaż pozostali otrzymywali często funkcje w sposób analogiczny²⁴ Kalwinizm głosił, że wszyscy powołani do służby pasterskiej i ordynowani przez nałożenie rąk jako ministrzy głoszący słowo Boże są sobie równi. Niemniej jednak w łonie kalwinizmu były Wspólnoty eklezjalne, w których występowała również funkcja superintendenta, ale ta nie łączyła się z odrębną ordynacją. Według *Agendy* Jana Łaskiego²⁵ ich funkcją było zachowanie jedności i umacnianie w wierze innych braci: superintendent powinien przejawiać więcej starania, a także mieć więcej obowiązków i ponosić więcej trudu niż inni ministrzy, mimo to nie był od nich ważniejszy, wyższy w głoszeniu słowa Bożego i udzielaniu sakramentów.

Według dokumentu *Urząd duchowny w Kościele* tradycja luterańska zna rozróżnienie między biskupem a proboszczem (prezbiterem). Uważa je za rozróżnienie pochodzące z prawa ludzkiego. Uznaje, że nadzór pastoralny (*episkopé*) jest nieodzowny, aby zapewnić jedność i ciągłość historyczną²⁶ Po zerwaniu więzów z historycznym episkopatem trzeba było zatem ustanowić *episkopé* na nowy sposób²⁷

Reformacja w Anglii zachowała hierarchiczną strukturę Kościoła, a więc urząd biskupa, prezbitera i diakona²⁸

²⁴ H. O t t. *Kirchliches Amt und Ordination aus Sicht eines reformierten Theologen*. W: *Der priesterliche Dienst V. Amt und Ordination in ökumenischer Sicht*. Freiburg im Breisgau 1973 s. 152-164.

²⁵ *Forma ac ratio tota ecclesiastici Ministerii z 1550 roku*.

²⁶ Zob. *Das bischöfliche Amt im Dienst der apostolischen Sukzession*. W: *Gespräche zwischen den britischen und irischen anglikanischen Kirchen mit den nordischen und baltischen lutherischen Kirchen. Die Porvoor Gemmeninsame Feststellung Der bei der vierten Plenarsitzung angenommene Text. Järvenpää, Finland, 9.-13. Oktober 1992*. W: *Hefte für Gemeindearbeit und Theologie*. Heft 12. Porvoo: Kirchen kommen zueinander. Bonn 1999 nr 21-28 s. 34-54.

²⁷ *Urząd duchowny w Kościele. Raport Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańskiej z 1981*. „*Studia i Dokumenty Ekumeniczne*” 5:1987 z. 1 s. 40-69 – zob. nr 32, 53; S. C. N a p i ó r k o w s k i. [Kapłaństwo] *W dialogach kościelnych*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T 8. Lublin 2000 kol. 724-729; *Jedność przed nami. Modele, formy i fazy katolicko-luterańskiej wspólnoty kościelnej. Raport Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańskiej (1984)*. „*Studia i Dokumenty Ekumeniczne*” 9:1993 z. 2 nr 95, 97, 120.

²⁸ K a r s k i. *Symbolika* s. 111.

W Kościołach reformowanych obowiązuje model kierowania wspólnotą lokalną opracowany przez Jana Kalwina²⁹. Zgodnie z zasadą wspólnego kapłaństwa wiernych mają oni, dzięki działaniu Ducha Świętego, udział w trójczłonowym urzędzie: proroka, króla i kapłana, złączonym z osobą Jezusa Chrystusa. Ma to odzwierciedlenie w Kościele w fakcie powoływania przez zbór przedstawicieli do pełnienia urzędów: sługi słowa (duchownego), prezbitera (starszego) i diakona. Warunkiem podjęcia przez prezbitera obowiązków duszpasterskich jest uprzednie ukończenie studiów teologicznych i przyjęcie ordynacji, dokonanej przez wyznaczonego duchownego w asyście dwóch innych. Ze sprawowaniem tych urzędów nie wiąże się posiadanie jakiegokolwiek władzy. Wszyscy duchowni są sobie równi z tytułu ordynacji. Żaden urząd nie może zdominować drugiego, wszystkie razem tworzą gremialne kierownictwo wspólnoty lokalnej jako Kolegium Kościelne lub Prezbiteryum. Każdy zbór, czyli wspólnota lokalna, jest Kościołem w pełnym tego słowa znaczeniu³⁰.

Kościół metodystyczny naukę i praktykę trójstopniowej struktury urzędu duchownego przejął w zmienionej formie z tradycji anglikańskiej. W tradycji metodystycznej biskupi rozumiani są jako starsi. Nie tworzą osobnego stopnia hierarchii. Każda osoba ordynowana jest w szczególny sposób związana z innymi ordynowanymi³¹.

V WARUNKIEM DO PRZYJĘCIA ORDYNACJI JEST POWOŁANIE

W Kościele ewangelicko-luterańskim urząd mogą sprawować tylko prawidłowo powołani (CA XIV; AP XIV: „[...] sprawowanie sakramentów i służbę Słowa w Kościele zlecać należy tylko prawidłowo powołanemu”). Powołanie obejmuje wybór – konsystorz dopuszcza do wyświęcenia do posługi diakona i księdza, synod wybiera do posługi biskupa.

Kościół wyrosłe z reformacji uważały, że nikt nie może stać się duchownym, ministrem posługi słowa i sakramentów czy podjąć się tego posługiwania.

²⁹ A. G a n o c z y. *Ecclesia ministrans. Dienende Kirche und kirchlicher Dienst bei Calvin*. Freiburg im Breisgau 1968.

³⁰ K a r s k i. *Symbolika* s. 160.

³¹ „Chrzest, Eucharystia i urząd duchowny” *Stanowisko Kościoła Metodystycznego zajęte przez Konferencję Centralną Europy Środkowej i Południowej wobec „Dokumentu Limy”* W: *Chrzest, Eucharystia, Posługiwanie Duchowne. Dokument z Limy 1982*. Red. W Hryniewicz, S. Koza. Lublin 1989 s. 164-165.

nia bez specjalnego przyzwolenia. Powinien on mieć powołanie, co rozumiano nie tyle jako wewnętrzne wezwanie Boga (które oczywiście zawsze jest respektowane), ile raczej zewnętrzną procedurę, dzięki której odpowiedni człowiek był przyjęty do posługi ministra, urzędu duchownego. Ta procedura polegała zazwyczaj na czterech elementach: mianowanie, egzamin, wybór, uroczyste posłanie jako ordynacja, czyli wyświęcenie w pełnym tego słowa znaczeniu. Jednakże konkretna forma każdego z tych elementów, a nawet ich porządek były zróżnicowane w każdej Wspólnocie eklezjalnej wyrosłej z reformacji.

Reformatorzy przywiązywali również istotną wagę do tego, aby wprowadzenie w urząd duchownego było związane tylko z określonym, ale wolnym i nie obsadzonym stanowiskiem. Istotnym kryterium ważności ordynacji, czyli święceń, w Kościołach reformowanych była troska, aby te elementy powołania były zauważalne i miały jasną ekspresję. Toteż Kalwin mógł argumentować przeciwko ważności święceń katolickich biskupów z uwagi na fakt pozbawienia możliwości ich wyboru przez lud³²

W Kościele metodystycznym akceptacja ze strony zboru, w którym człowiek doświadczył powołania, jest warunkiem koniecznym i właściwym uznaniem przyjętego powołania.

VI. DOPUSZCZENIE DO ORDYNACJI NA URZĄD DUCHOWNEGO ZWIĄZANE JEST Z WYBOREM I EGZAMINEM KANDYDATA

W Kościołach i Wspólnotach eklezjalnych reformacji mianowania dokonywały bądź pojedyncze osoby, bądź grupa osób, np. wspólnota lokalna, ciało złożone z ministrów, czyli duchownych, czy władze świeckie.

Egzamin kandydatów odbywał się często publicznie. Przedmiotem egzaminu była nie tylko umiejętność głoszenia kazań, znajomość doktryny reformacji, ale także prawość, uczciwość, czystość moralna życia i duchowe wartości kandydatów. Szczególnie rygorystyczny był egzamin w Kościołach kalwińskich, gdyż sukces Kościołów reformacji zależał całkowicie od indywidualnej wartości ministrów ordynowanych. W Kościele anglikańskim egzaminy były mniej wymagające, co budziło wielkie niezadowolenie purytan.

³² B r a d s h a w. *Les Reformateurs et les rites d'ordination* s. 132.

W Prusach Wschodnich kandydaci studiowali teologię na którymś z uniwersytetów, np. w Królewcu, Wittemberdze czy Lipsku. W Elblągu egzamin odbywał się u seniora zboru Panny Marii, który w obecności dwu duchownych i przedstawiciela Rady Miejskiej badał przydatność kandydata do ordynacji na urząd duchowny³³ Po egzaminie kandydat na urząd otrzymywał prawo wygłaszania kazań, tzw. *licentia contionandi*. Według Powszechnego Prawa Krajowego w Prusach nie ordynowano kandydata, dopóki nie zaistniała realna możliwość objęcia urzędu w parafii³⁴

Zasadą Wspólnot eklezjalnych reformacji był wybór kandydatów na ministrów i prawo to należało do całego Kościoła. Trzeba jednak pamiętać, że praktyka nie zawsze zgadzała się z teorią i zdarzało się, że wybór był powierzany różnym grupom czy osobom. W każdym razie Luter przyjął wyżej wspomnianą zasadę, ponieważ wierzył, że kapłaństwo było wspólne dla wszystkich. Kalwiniści natomiast utrzymywali, że wymaga tego Pismo święte. Kościół anglikański w czasach królowej Elżbiety I odstąpił od owej zasady, gdyż biskupi nie godzili się, aby prawo wyboru należało do ludu. Warto w tym kontekście odnotować, że także prowincjalne zgromadzenie w Londynie w 1654 r. uznało, iż nie należy przywiązywać zbyt dużej wagi do lokalnej wspólnoty przy wyborach kandydatów do urzędu duchownego, co z pewnością było reakcją przeciwko wymaganiom kongregacjonalistów³⁵

VII. LITURGIA ORDYNACJI W KOŚCIOŁACH I WSPÓLNOTACH EKLEZJALNYCH WYROŚLYCH Z REFORMACJI

Od czasów apostoelskich powołanie do szczególnego urzędu w Kościele dokonuje się przez nałożenie rąk i modlitwę pośród wspólnoty zgromadzonej na nabożeństwie (*Urząd duchowny w Kościele* nr 32).

Pojęcie „ordynacja”, zachowane w tradycjach luterańskiej i anglikańskiej, nie było często stosowane w Kościołach kalwinistycznych – tu uroczyste wyodrębnienie na urząd duchowny było nazywane elekcją (wyborem).

³³ M. J ó z e f c z y k. *Elbląg 1772-1850. Kościoły chrześcijańskie na przełomie dwu epok*. Pelplin 2000 s. 187-188.

³⁴ *Algemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*. Berlin 1794 – II/11 § 58-107

³⁵ B r a d s h a w. *Les Reformateurs et les rites d'ordination* s. 134-135.

Dokument *Urząd duchowny w Kościele* (nr 33) podaje, że tradycja luterkańska posługuje się zawężonym pojęciem sakramentu, wobec czego nie mówi o sakramencie ordynacji. Nie odrzuca jednak w sposób zasadniczy posługiwanie się pojęciem sakramentu w odniesieniu do urzędu (AP XIII, 11). Według artykułu XIV CA urząd publicznego zwiastowania słowa i sprawowania sakramentów pełnią wyłącznie osoby w odpowiedni sposób do tego powołane, tzn. posługujące na mocy ordynacji. We wszystkich Kościołach reformacyjnych liturgia ordynacji zawierała trzy etapy wstępne: mianowanie, które polegało na uroczystym przedstawieniu kandydata ludowi – zgromadzeniu liturgicznemu; egzamin – to seria pytań zadawanych według odpowiedniego formularza; elekcja – możliwość wyrażenia obiekcji co do kandydata bądź akt przyjęcia, który wynikał z jego wyboru na to stanowisko. Zgodnie ze zwyczajem uważanym za praktykę Nowego Testamentu ordynacje były często poprzedzane postem oraz – jak można było się tego spodziewać – głoszeniem kazania oraz naukami opartymi na Piśmie świętym, co podnosiło rangę tego obrzędu liturgicznego.

W Kościele luterkańskim w Polsce podczas liturgii ordynacji kandydat składa ślubowanie i zwyczajem apostołskim jest ordynowany przez modlitwę i nałożenie rąk – biskupa i jego asystentów. Wyświęcenie dokonuje się przez przywołanie Ducha Świętego, modlitwę poświęcającą i nałożenie rąk, co jest rozumiane jako przekazanie sukcesji apostołskiej. Kościół rozumie ją zarówno jako sukcesję wiary i nauki apostołskiej (*successio fidei*), jak również jako sukcesję urzędu (*successio officii*). Na diakona³⁶ ordynuje biskup diecezjalny, na prezbitera³⁷ – biskup Kościoła lub na jego zlecenie biskup diecezjal-

³⁶ „Biskup nakłada ręce na głowę diakona i mówi: Mój drogi bracie w Chrystusie (Moja droga Siostrze w Chrystusie) N. N. Pan niechaj ci udzieli darów Ducha Świętego w posługiwaniu diakona (diakonisy). A ja mocą udzieloną mi przez Boga i Jego Kościół wyświęcam cię według zwyczaju apostołskiego na Diakona (Diakonisę) w Kościele Jezusa Chrystusa w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Niech ci Pan błogosławi w posługiwaniu diakona (diakonisy), a owoc ten, aby był trwały. Pan niech będzie z tobą. Diakon: Amen” (*Pragmatyka służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Świecenia diakona* s. 16).

³⁷ „Biskup wkłada na głowę ordynowanego ręce i mówi: Drogi bracie N. N. Pan niech ci udzieli darów Ducha Świętego w urzędzie i powołaniu Sługi Kościoła Bożego. A ja mocą udzieloną mi przez Boga i Jego Kościół powierzam ci urząd Sługi Słowa Bożego i wyświęcam cię według zwyczaju apostołskiego na Księdza Kościoła Jezusa Chrystusa w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Niech ci Pan błogosławi, abyś przyniósł wiele owocu w Winnicy Pańskiej, a owoc ten, aby był trwały. Ordynowany odpowiada: Amen. Asystenci kładą ręce i wypowiadają krótkie wota biblijne lub modlitewne” (*Pragmatyka służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Świecenia prezbitera* s. 20).

ny. Na biskupa ordynuje³⁸ biskup Kościoła w asyście wszystkich biskupów (przynajmniej jednak dwóch) jako współkonsekratorów. W czasie liturgii ordynacji diakona, prezbitera i biskupa przyjmujący urząd składają zgodnie z porządkiem liturgicznym nicejsko-konstanynopolitańskie wyznanie wiary i ślubowanie wierności Chrystusowi i Jego Kościołowi³⁹ W liturgii ordynacji bierze czynny udział cały Kościół we wspólnej modlitwie do Ducha Świętego, w śpiewie *Veni, Creator Spiritus* i w modlitwie poświęcającej „Ojcze nasz”⁴⁰

W Kościele unijnym w Prusach Wschodnich, według *Agendy* z 1895 r.⁴¹, liturgia ordynacji sprawowana była podczas nabożeństwa głównego w niedzielę. Nabożeństwo rozpoczynało się śpiewem do Ducha Świętego *Veni, Creator Spiritus*. Potem następowało wyznanie wiary, czytanie perykop biblijnych⁴², pouczenie, skrutynium, nałożenie rąk przez ordynującego superintendenta wraz z asystującymi pastorami na ordynowanych. Następnie ordynujący odmawiał Modlitwę Pańską, wygłaszał odpowiednią formułę ordynacyjną⁴³ Uwieńczeniem ordynacji była liturgia Wieczery Pańskiej. Ordynowany przed objęciem parafii musiał złożyć przysięgę wierności królowi i zobowiązać się do godnego sprawowania urzędu⁴⁴

Wspólne porozumienie luterańsko-katolickie, tzw. Dokument z Limy (nr 26), wyjaśnia, że przez ordynację Jezus Chrystus wzywa święconego raz na zawsze do służby w swoim Kościele. Według stanowiska tak katolickiego, jak i luterańskiego święcenia (ordynację) można przyjąć tylko raz i nie wolno ich powtarzać.

³⁸ „Biskup Kościoła i dwaj biskupi współkonsekratorzy kładą ręce na głowę kłęczącego biskupa elekta i razem modlą się: Ojcze nasz. Modlitwa konsekracyjna: Panie Boże, Ojcze nasz w niebiesiech, który serca swoich sług przez Ducha Świętego oświecasz i nauczasz, udziel temu Słudze przez Ciebie wybranemu darów Ducha Świętego, aby posługiwanie biskupie sprawował zgodnie z wolą Twoją świętą i zawsze ufnie wierzył, że Ty jesteś jego wspomoczeniem i pociechą przez Jezusa Chrystusa, Pana naszego” (*Pragmatyka służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Świecenia biskupa* s. 35-36).

³⁹ *Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP* § 6 p. 4.

⁴⁰ Tamże p. 3.

⁴¹ *Agende für die Evangelische Landeskirche*. Teil 2. Berlin 1895 s. 89-92.

⁴² Tamże s. 90: Mt 28, 18-20; 1 Tm 3, 1-7; J 10, 12-15; Dz 20, 28-32; J 21, 15-17; 2 Tm 2, 8-13; Łk 12, 42-48; 2 Tm 2, 1-7; (24-25); Łk 5, 1-111; 2 Tm 4, 1-5; J 15, 13-16; J 20, 21-23; Tt 1, 7-9.

⁴³ Tamże s. 92: „Skoro zebraliśmy się tutaj w Duchu Świętym, wezwaliśmy Boga naszego Pana Jezusa Chrystusa i nie wątpimy, że nasza modlitwa zostanie wysłuchana, przeto przekazuję wam, mocą zleconego mi zadania ewangelicki urząd pasterski w Imię Ojca, Syna i Ducha Świętego”

⁴⁴ Tamże s. 93.

W Kościołach i Wspólnotach eklezjalnych wywodzących się z reformacji ordynacja odbywa się w niedzielę podczas nabożeństwa wspólnoty i zawiera trzy elementy: modlitwa do Ducha Świętego, aby uzdolnił kandydata do jego nowych zadań; nałożenie rąk jako znak, że modlitwa o kierownictwo Ducha Świętego zostanie wysłuchana; wyrażenie akceptacji przez wspólnotę – ordynowana osoba będzie przez wspólnotę w jego nowej roli przewodnictwa wyraźnie aprobowana⁴⁵

Według Raportu Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelickoluterańskiej istnieją zbieżności w rozumieniu urzędu duchownego w tych Kościołach⁴⁶ Merytoryczna „konwergencja” między katolickim i luterańskim rozumieniem i praktyką urzędu duchownego zachodzi wszędzie tam, gdzie ordynacja jest udzielana przez nałożenie rąk i modlitwę (epikleza) jako akt błogosławieństwa i gdzie naucza się, że „przez akt święceń (ordynacji) Duch Święty przez dar swojej łaski na zawsze uzdalnia święconego (ordynowanego) do służby Słowa i Sakramentów”⁴⁷

W Kościele reformowanym we Francji liturgia ordynacji odbywa się w ramach liturgii niedzielnej – po kazaniu. Kandydat do urzędu duchownego wygłasza kazanie, a po kazaniu celebrowa się jego ordynację. Potem następuje modlitwa, podczas której kandydat klęczy, a zgromadzenie liturgiczne bądź klęczy, bądź trwa w postawie pochylonej. W pierwszej części modlitwy wyeksponowany jest motyw dziękczynienia i polecenia Bogu nowego pasterza. Ordynujący celebrans i jego asystenci wkładają ręce na głowę kandydata. Celebrans odmawia epiklezę konsekracyjną i ordynuje pasterza w tym kościele do posługi słowa i udzielania sakramentów. Po tym akcie liturgicznym także pozostali ministrowie nakładają ręce, a główny celebrans wypowiada trzecią część modlitwy.

Ordynacja diakona nazywa się instalacją. Celebrowana jest podczas nabożeństwa głównego. Celebrans wyciąga ręce nad diakonem i odmawia modlitwę. Również ordynację pastora celebrowa się podczas liturgii nabożeństwa

⁴⁵ *Das Ältestenamt in den reformierten Kirchen heute. Bericht einer internationalen Konsultation.* W: *Das Amt der Ältesten in der reformierten Kirchen heute in der reformierten Tradition im biblischen Zeugnis.* Im Auftrag des Schweizerischen Evangelischen Kirchenbundes herausgegeben von L. Vischer in Zusammenarbeit mit C. Nussberger. Bern 1992 s. 22-23.

⁴⁶ *Jedność przed nami. Modele, formy i fazy katolicko-luterańskiej wspólnoty kościelnej.* nr 112-116.

⁴⁷ *Urząd duchowny w Kościele* nr 33, 32; *Ewangelia a Kościół, czyli tzw. Raport Malty* [1972] nr 59; zob. poza tym dokument dialogu katolicko-luterańskiego w USA. *Eucharist and Ministry: A Lutheran-Roman Catholic Statement.* Lutherans and Catholics in Dialogue IV Washington–New York 1970 nr 16.

niedzielnego. Obrzęd zawiera: modlitwę, nałożenie rąk i nabożeństwa głównego część dalszą⁴⁸

W Kościele ewangelickoreformowanym w Polsce zachowana jest instalacja na biskupa i ordynacja prezbitera. Kandydat wybrany przez synod na biskupa i wprowadzony na urząd przez nałożenie rąk nie nabywa dodatkowych uprawnień. Ordynacja prezbitera odbywa się według *Agendy gdańskiej* z 1637 r.⁴⁹ Na liturgię składają się: przemówienie ordynującego w otoczeniu asystujących, czytania Pisma świętego (1 Tm 3, 1-7; 4, 12-16), wyjaśnienie obowiązków urzędu duchownego, skrutynium obejmujące dziesięć pytań dotyczących natury i istoty urzędu pasterskiego, złożenie przez ordynanda ślubowań, modlitwa biskupa, po modlitwie nałożenie rąk wraz z towarzyszącą modlitwą, podanie prawej dłoni, krótka modlitwa biskupa i błogosławieństwo.

W Kościele anglikańskim kandydat na biskupa musi mieć przynajmniej trzydzieści lat, a także sprawować przez pewien czas urząd kapłański. Zachowano zasadę konsekracji biskupa przez nałożenie rąk metropolity prowincji i dwóch innych biskupów⁵⁰ W całej wspólnocie anglikańskiej forma konsekracji polega na nałożeniu rąk z jednoczesną modlitwą o dary Ducha Świętego dla urzędu i pracy biskupa w Kościele. Tylko biskup ma prawo udzielania święceń⁵¹ Przy ordynacji diakonów Kościoła anglikańskiego biskup wyciąga ręce i odmawia modlitwę, a następnie nakłada ręce na głowę każdego ordynanda. W ordynacji kapłanów mają miejsce: prezentacja, skrutynium, modlitwa zgromadzenia *Veni, Creator Spiritus*, modlitwa, nałożenie rąk i modlitwa konsekracyjna. Na zakończenie ręce nakładają też inni kapłani⁵²

⁴⁸ Tekst przygotowany przez komisję liturgiczną Kościoła ewangelicko-luterańskiego we Francji i Kościół reformowany Francji, zaaprobowany przez Synod narodowy Walencji w 1961 r. Zob. *Prières récentes d'ordination*. „La Maison Dieu” 139:1979 s. 90-93.

⁴⁹ *Agenda albo forma porządku usługi świętej w zborach ewangelickich Koronnych y Wielkiego Xięstwa Litewskiego*. Gdańsk 1637.

⁵⁰ *The Alternative Service Book 1980. Service Authorized for Use in the Church of England in Conjunction with The Book Common Prayer*. London–Sydney–Auckland–Toronto 1980 – Ordinal s. 338, 382-396.

⁵¹ H. R. M c A d o o. *Amt und Eucharistie im Anglikanismus*. W: *Der priesterliche Dienst V Amt und Ordination in ökumenischer Sicht*. Freiburg im Breisgau 1973 s. 165-195; G. D e g a n o, *L'episcopato nella Chiesa anglicana. Un annalisi delle fonti ufficiali*. Verona 1974; J. M u d d i m a n. [Biskup.] *Kościół anglikański*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T 2. Lublin 1976 kol. 604-606. Opracowanie omawiające liturgię święceń w Kościele anglikańskim zob. P F B r a d s h a w. *The Anglican Ordinal. Its History and Development from the Reformation to the present Day*. Alcuin Club Collections 53. London 1971.

⁵² *The Alternative Service Book 1980* s. 351-364.

W Kościele metodystycznym Wielkiej Brytanii zachowana jest ordynacja biskupa, prezbitera i diakona. W liturgii ordynacji prezbitera ordynandzi klęczą i razem z Przewodniczącym odmawiają modlitwę. Następnie Przewodniczący i pozostali ministrzy nakładają ręce na każdego z ordynandów. Przewodniczący odmawia epiklezę: „Ojcze, wylej Ducha Świętego na N. dla urzędu i dla posługi ministra w Kościele Chrystusa” Na co zbór, czyli zgromadzenie liturgiczne, odpowiada: „Amen” Przewodniczący odmawia trzecią część modlitwy⁵³

W Kościele ewangelicko-metodystycznym w Polsce liturgia ordynacji celebrowana jest w czasie sesji Konferencji Dorocznej (synodu) podczas nabożeństwa niedzielnego. Odbywa się według odpowiedniej struktury celebrycyjnej: przedstawienie kandydata, pouczenie i sprawdzenie (skrutynium), liturgia słowa, modlitwa do Ducha Świętego *Veni, Creator Spiritus*, zobowiązanie – ślubowanie, nałożenie rąk z formułą ordynacji na diakona⁵⁴ czy prezbitera⁵⁵

a) Epikleza

W nawiązaniu do Nowego Testamentu wszystkie Kościoły uznawały modlitwę za istotny element ordynacji. Podobnie jak w Nowym Testamencie nie postrzegano w sposób wyraźny relacji między modlitwą a samym aktem ordynacji i dlatego w owych Kościołach nie uważano za niezbędne, aby modlitwa zawsze towarzyszyła nakładaniu rąk. Utrzymywano bowiem, że wystarczy, aby ordynacja dokonywała się w ogólnym kontekście modlitwy. Dlatego rytuały anglikańskie nie zawierają specjalnej modlitwy w czasie wyświęcania (ordynacji) na diakona i prezbitera, a rytuał wyświęcenia na kapłana z czasów Lutera (z 1539 r.) przewidywał, że aktowi wyświęcania na kapłana towarzyszyć powinno tylko nakładanie rąk w czasie recytacji Modlitwy Pańskiej, chociaż – jeśli minister sobie tego życzy i jeśli ma na to czas – może dodać modlitwę uwydatniającą bardziej trzy części Modlitwy Pańskiej, która jest właściwą modlitwą święceń, czyli ordynacji. Późniejsza praktyka luterańska jednakże zawierała modlitwę w czasie ordynacji.

⁵³ *Prieres recentes d'ordination. III: Eglise Methodiste de Grande-Bretagne* s. 80-81

⁵⁴ „NN. przyjmij zadanie i pełnomocnictwo sprawowania urzędu diakona w Kościele Jezusa Chrystusa. W imię Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego. Amen. Przyjmij pełnomocnictwo wykładania i zwiastowania Pisma Świętego w Kościele Jezusa Chrystusa”

⁵⁵ „NN. przyjmij zadanie i pełnomocnictwo do sprawowania urzędu prezbitera w Kościele Jezusa Chrystusa. W imię Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego. Amen”

We wszystkich Kościołach wyrosłych z reformacji istotna modlitwa ordynacji jest epiklezą – prośbą do Ojca o Ducha Świętego, aby udzielił ordynandowi darów ze względu na urząd pasterski i dla jego posługi głoszenia słowa Bożego oraz udzielania sakramentów w Kościele Chrystusa.

b) Szafarz ordynacji

Kościoty i Wspólnoty eklezjalne wyrosłe z reformacji w zakresie przeprowadzania liturgii ordynacji rządzą się własnymi prawami statutowymi.

W Kościele anglikańskim, chociaż wielu nie dostrzegało różnicy między biskupami a kapłanami, ordynacja pozostawała w praktyce pod kontrolą biskupów, którzy nie udzielali jej z innymi ministrami ani z osobami świeckimi. Kościół anglikański zachował tradycję sprzed czasów reformy, według której jeden udzielał święceń, wyświęcał jednego diakona, nakładał ręce na kapłana z kapłanami, a w konsekracji biskupa uczestniczyło przynajmniej trzech biskupów. Inne jednakże Kościoły reformacji wymagały, aby pewna liczba ordynowanych ministrów brała udział w liturgii wszystkich ordynacji, i chociaż tylko jeden ordynowany szafarz nakładał ręce na kandydata bądź dokonywał podobnego aktu ordynacji, nigdy nie uważano, aby tylko jemu przysługiwało prawo udzielania ordynacji. Ordynacje miały zawsze kilku innych świadków i niezależnie od tego, czy ordynacji udzielał jeden, czy wielu prezbiterów, działanie takie odbywało się zawsze w imię całego ciała, jakim był Kościół, który jest właściwym podmiotem ordynacji.

Z przekonania, że ordynacja była całkowicie aktem Kościoła, a nie tylko osoby dokonującego jej ministra, wpływał fakt, że ordynacje czasów reformacji były zawsze publiczne, odbywały się zazwyczaj w niedzielę, na ogół przed wspólnotą, której ordynand miał być wkrótce pasterzem. Model ten kontrastował ze średniowieczną liturgią święceń, które często były pozbawione owych eklezjalnych elementów.

U kongregacjonalistów, oczywiście, Kościół był rozumiany jako wspólnota lokalna, a ordynacji dokonywały osoby świeckie w ramach wspólnoty. Inne Kościoły wyrosłe z reformacji były przeciwne takiej praktyce liturgii ordynacji i akt ordynacji powierzały wyłącznie biskupowi. Chociaż w Kościołach kalwińskich świeccy członkowie rady starszych mogli czasami uczestniczyć w udzielaniu ordynacji, jednakże dokonywało się to przy współudziale innych ministrów uczestniczących w celebracji.⁵⁶

⁵⁶ B r a d s h a w. *Les Reformateurs et les rites d'ordination* s. 137

We Wspólnotach eklezjalnych Kościoła reformowanego uprawnienie ordynacji na prezbitera należy do całego presbiterium, tzn. do rady starszych, tych, którzy nauczają, i tych, którzy nadzorują. Obrzęd nakładania rąk powinien być jednak zawsze dokonywany przez presbiterów, którzy głoszą słowo Boże i udzielają sakramentów, tym bardziej że obrzędowi temu towarzyszy – przed, w trakcie i po – modlitwa, która jest właściwym dziełem starszej osoby nauczającej⁵⁷

Akceptacja ordynowanego ze strony zgromadzenia, wyrażona odpowiednim znakiem, stanowiła akt przyjęcia nowego sługi urzędu duchownego przez cały Kościół i oznaczała włączenie go do kolegium sprawujących urząd.

Współcześnie we wszystkich Kościołach reformacji, w efekcie recepcji dokumentów ekumenicznych o posłudze urzędu duchownego w Kościele⁵⁸ szafarzem ordynacji jest biskup. W ostatnich latach wzmocniła się tendencja zalecająca Kościołom przyjmowanie trójstopniowego urzędu: biskupa, prezbitera i diakona. Podkreśla się także okoliczność, że funkcje episkopalne, presbiterialne i diakonalne są żywe w różnych formach we wszystkich wspólnotach chrześcijańskich. Jest to ważne osiągnięcie dialogu ekumenicznego na temat urzędu kościelnego⁵⁹

c) *Biblijny gest nałożenia rąk w liturgii ordynacji*

W liturgii ordynacji Kościoły luterański i anglikański kontynuowały biblijny znak święceń (ordynacji), tzn. nałożenie rąk. Kościoły kalwińskie pod tym względem były podzielone: jedne stosowały tę praktykę, inne nie. W niektórych przypadkach ograniczano się do wyciągnięcia prawej ręki w miejscu celebracji na znak komunii w urzędzie duchownym. Sam Kalwin odnośnie do ceremonii ordynacji przyjmował za pewne, że „apostołowie nie czynili nic innego tylko gest nakładania rąk”⁶⁰

⁵⁷ T e n z e. *An Act of God in the Church: A Reformation Understanding of Ordination*. „Liturgy” 9:1979 nr 24 s. 22-24.

⁵⁸ *Das Amt der Ältesten in der reformierten Kirchen heute in der reformierten Tradition im biblischen Zeugnis* s. 100-107; por. *Raport wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańskiej. Jedność przed nami. Modele, formy i fazy katolicko-luterańskiej wspólnoty kościelnej* (1984) nr 104-141.

⁵⁹ A. S k o w r o n e k. *Wokół urzędu w Kościele. Refleksje nad „Dokumentem Limy”* W: *Chrzest, Eucharystia, Posługiwanie duchowne* s. 121; S. C. N a p i ó r k o w s k i. *Posługiwanie kościelne. Stan i perspektywa dialogu*. „Collectanea Theologica” 48:1978 fasc. 2 s. 5-33; W D ą b r o w s k a M a c u r a. *Urząd kościelny w uzgodnieniach katolicko-zielonoświątkowych*. „Summarium” 20-21(40-41):1991-1992 s. 19-24.

⁶⁰ Cyt. za: B r a d s h a w. *Les Reformateurs et les rites d'ordination* s. 138.

Świadectwem stosowania przez Kościoły kalwińskie praktyki nakładania rąk podczas ordynacji są uwagi sformułowane przez francuski synod narodowy z 1565 r.: „Zastanawiamy się, czy Kościoły, w których nie ma zwyczaju [wkładania rąk], powinny poddać się tej praktyce w przyszłości. Odpowiadamy oczywiście, że nie ma ani zalecenia, ani obietnicy, ani nakazu i nie ma potrzeby, aby za wszelką cenę wprowadzić to zobowiązanie. Jednakże będziemy się starali dostosować w tym względzie jedni do drugich, na ile oczywiście będzie to możliwe” (V synod narodowy, Paryż 1565 art. 7)⁶¹

Zwyczaj ten wyraźnie nie był respektowany w Szkocji, na co wskazują przepisy *Book of Discipline* z 1560 r., w których uznano, iż nie jest rzeczą konieczną odwoływanie się do tej ceremonii praktykowanej przez Apostołów. Później jednakże nakładanie rąk zostało przyjęte jako regularny i stały element liturgii ordynacji.

Kalwiniści uważali, że rzeczą absolutnie niezbędną we wszystkich tradycjach ordynacji jest wybór elekta, natomiast nakładanie rąk to ceremonia dodatkowa i fakultatywna. Purytanie angielscy byli więc pełni oburzenia, kiedy biskupi z czasów królowej Elżbiety sugerowali rzecz przeciwną, a mianowicie, że to właśnie nakładanie rąk jest niezbędne, natomiast wybranie (elekcję) należy uważać za sprawę dodatkową i fakultatywną.

ZAKOŃCZENIE

Dokument z Dombes stwierdza, że: „Chociaż ordynacja sprawowana jest przez człowieka, to jednocześnie działa w niej sam Bóg, powołując ordynowanego do swojej służby, wyposażając i posyłając do tej służby; urząd bowiem, który jest przekazywany, nie jest żadnym dowolnym postanowieniem Kościoła, lecz opiera się na poleceniu Boga, istotną jest dla niego Jego obietnica. W czasie ordynacji podstawą jest wstawienniczo-modlitewne błaganie Ducha dla osoby ordynowanej. Dokonuje się ono przez modlitwę połączoną z włożeniem rąk. Ustanowienie włożenia rąk przez Jezusa nie jest wprawdzie poświadczane w Piśmie świętym, jednakże włożenie rąk jako znak jedności kościelnego urzędu jest niezastąpione nie tylko ze względu na siłę wyrazu

⁶¹ Tamże.

tego gestu, lecz przede wszystkim ze względu na swoją tradycję sięgającą czasów apostoelskich i swoje ekumeniczne znaczenie.

Jako polecenie Pana urząd nakładany jest na osobę ordynowanego na zawsze. Przekazanie urzędu jest jednorazowe i nie jest powtarzane” (nr 170).

Tradycja chrześcijańska umiejscawia ordynację w kontekście liturgii, a zwłaszcza Eucharystii. Model ten gwarantuje rozumienie jej jako aktu całej wspólnoty, nie zaś tylko pewnej grupy w jej obrębie, a tym bardziej aktu wyświęcanej jednostki. Tradycja ta potwierdza akt ordynacji przez nałożenie rąk odpowiedniego szafarza i jednoczesne przyzywanie Ducha Świętego.

Problem ordynacji w Kościołach reformowanych, abstrahując od częściowo zróżnicowanej teologii liturgii ordynacji w różnych tradycjach, z katolickiego punktu widzenia wiąże się z faktem przerwania tam w XVI wieku tradycji biskupiego wkładania rąk. Ordynacja do służby rozumiana dożywotnio dokonuje się przez włożenie rąk albo wyciągnięcie rąk przez prezbiterów. Jednakże to „prezbiterialne” włożenie rąk przez braci w urzędzie nie pozostaje w łączności z tradycją praktykowanego od starożytności biskupiego wkładania rąk. W świetle wspólnej refleksji nad Kościołem pierwszych wieków zarysowuje się jednak droga do wspólnie sprawowanego urzędu. Gdy w sprawach wiary, życia sakramentalnego i urzędu wynikającego z ordynacji zostanie osiągnięty konsensus, który sprawi, że jeszcze istniejące różnice między katolikami i luteranami przestaną jawić się jako czynnik dzielący oba Kościoły, a wzajemne potępienia staną się bezprzedmiotowe, wówczas winien nastąpić wzajemny akt uznania urzędu duchownego⁶²

BIBLIOGRAFIA

- Agenda Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego czyli Ewangelicko-Luterskiego. Warszawa 1955.
- Agenda albo forma porządku usługi świętej w zborach ewangelickich Koronnych y Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Gdańsk 1637.
- Agende für die Evangelische Landeskirche. Zweiter Teil: Kirchlichen Handlungen. Berlin 1895.
- The Alternative Service Book 1980. Service authorized for use in the Church of England in conjunction with The Book of Common Prayer. London–Sydney–Auckland–Toronto 1980 – Ordinal s. 338, 382-396.

⁶² Por. *Jedność przed nami. Raport Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelickoluterskiej 1984 r.* nr 123-148.

- B r a d s h a w P. F.: Les Reformateurs et les rites d'ordination. „La Maison Dieu” 138:1979 s. 123-141.
- D e g a n o G.: L'episcopato nella Chiesa anglicana. Un'analisi delle fonti ufficiali. Verona 1974.
- G a n o c z y A.: Ecclesia ministrans. Dienende Kirche und kirchlicher Dienst bei Calvin. Freiburg im Briesgau 1968.
- Kapłaństwo. Kolekcja Communio 3. Poznań–Warszawa 1988.
- K l e i n h e y e r B.: Übergungen zu einer Reform des Priesterweiheritus. „Liturgisches Jahrbuch” 14:1964 s. 201-210.
- K l e i n h e y e r B.: Ordinationen und Beauftragungen: Sakramentalische Feiern. II GdK 8. Regensburg 1984.
- Księgi Wyznaniowe Kościoła Luterskiego. Mały Katechizm. Duży Katechizm. Wyznanie Augsburskie. Obrona Wyznania Augsburskiego. Artykuły szmalkaldzkie. Traktat o władzy i prymacie papieża. Formuła zgody. Bielsko-Biała: Ośrodek Wydawniczy „Augustana” 1999.
- Les ordinations. [Cz. 1-2]. „La Maison Dieu” 1979 nr 138-139.
- N a p i ó r k o w s k i S. C.: Posługiwanie kościelne. Stan i perspektywa dialogu. „Collectanea Theologica” 48:1978 fasc. 2 s. 5-33.
- N a p i ó r k o w s k i S. C.: Akra 74. Dokument o kapłaństwie. „Częstochowskie Studia Teologiczne” 5:1977 s. 107-138.
- Ordination und kirchlichen Amt. Hrsg. von R. Mumm, G. Krems. Paderborn–Bielefeld 1976.
- P e s c h W. Zum Thema Priesteramt. Stuttgart 1970.
- Raport wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelickoluterskiej. Jedność przed nami. Modele, formy i fazy katolicko-luterskiej wspólnoty kościelnej (1984). „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 9:1993 nr 2 s. 31-84.
- Urząd duchowny w Kościele. Raport Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterskiej z 1981 roku. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 5:1987 z. 1 s. 40-69.
- Życie liturgiczne ewangelików Prus Wschodnich w świetle ustaw i agend kościelnych (1525-1945). Red. W. Nowak. Olsztyn 2000.
- W a i b e l A.: Amt und Ordination. „Liturgisches Jahrbuch” 1979 H. 4 s. 232-237
- V o g e l C.: L'imposition des mains dans les rites d'ordination en Orient et en Occident. „La Maison-Dieu” 102:1970 s. 57-72.
- W a i n w r i g h t G.: Theologische Aspekte zur Ordination. „Liturgisches Jahrbuch” 1980 H. 2 s. 90-113.

ORDINATION OR CONSECRATION FOR THE ECCLESIASTICAL OFFICE
IN CHURCHES AND ECCLESIASTICAL COMMUNITIES
GROWN FROM REFORMATION

S u m m a r y

The Churches that grew from Reformation do not recognise the sacrament of holy orders or hierarchical priesthood, but only election by the community and ordination by the seniors (so called presbytery) for the ecclesiastical office. The office is supported by common priesthood and is necessary in the service of God's word and in administering sacraments: baptism and Eucharist. The idea of 'ordination' preserved in the Lutheran and Anglican tradition, has not been used in Calvinist Churches, where the ceremonial choosing one to hold an ecclesiastical office was called election. Through ordination Jesus Christ calls the ordained one once for all to serve in his Church. In all Protestant Churches the liturgy of ordination was preceded by three introductory stages: designation, that is a ceremonial presentation of the candidate to the people – the liturgical congregation; examination – a series of questions asked according to a proper form; election – a chance to make objections to the candidate or the act of acceptance resulting from accepting him to the position. In Churches whose origin was in the Reformation the liturgy of ordination is offered on a Sunday during the service of the Church community and contains three elements: prayer to the Holy Spirit to make the candidate for the office able to fulfill his new tasks; putting hands on the candidate as a sign that the prayer for the Holy Spirit's direction was heard; giving acceptance by the community, as a sign that the ordained person will be accepted by that community in the role of the herald of God's word and the administrator of sacraments. Although the liturgies of ordination in particular Reformation Churches are differentiated, some common elements that always occur in them may be mentioned. Ordination is understood by Reformation Churches as an event whose character is at the same time religious and ecclesiastical, epicletic, communal and legal. Since the Apostolic times calling to a special office in the Church is done by putting hands on the candidate and a prayer by the community gathered at the service.

Translated by Tadeusz Kartowicz

Słowa kluczowe: ordynacja, eklezjalne Wspólnoty ewangeliczne, święcenia pastorów, urząd duchowny w Kościele, liturgia ordynacji, ordynacja w dialogu.

Key words: ordination, ecclesiastical Evangelical Communities, consecration of clergymen, ecclesiastical office in the Church, liturgy of ordination, ordination in the dialogue.